

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเมืองการปกครอง แม้จะดูว่าการเลือกตั้งมีลักษณะง่าย ๆ แต่ความเป็นจริงของการเลือกตั้งนั้นมีความซับซ้อนมากกว่าที่คิด¹ ดังนั้น การที่จะศึกษาและทำความเข้าใจเหตุการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จึงจำเป็นต้องมีกรอบแนวความคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษา สำหรับการศึกษานี้มีแนวความคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องใช้เป็นกรอบในการศึกษา เหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังนี้

การเลือกตั้ง

การเลือกตั้งในทัศนะของบุคคลทั่วไปจะหมายถึง การที่ประชาชนได้ออกเสียงลงคะแนนเพื่อเลือกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลใดให้เข้าไปทำหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดแทนตน อาจจะเป็นผู้บริหารประเทศ หรือเป็นผู้ควบคุมผู้บริหารประเทศ การเลือกตั้งจึงอาจตีความหมายและจำแนกออกได้หลายประเภทตามลักษณะของตำแหน่งที่กำหนดให้มีการเลือกตั้ง ในที่นี้มุ่งกล่าวเฉพาะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ความหมายและความสำคัญของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตน เพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและรัฐบาล เป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องและสนับสนุนให้มีการปฏิบัติจัดทำ หรือละเว้นการ

¹พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "พฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์," วารสารสังคมศาสตร์ 23 (สิงหาคม 2529): 1.

กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน²

ประชาชนจะเลือกผู้แทน หรือกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ และนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของตน ก็เพราะประชาชนเชื่อว่าผู้แทนที่ตนเลือกไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้น จะใช้อุดมการณ์ที่ประกาศเป็นแนวทางในการปฏิบัติและบริหารรัฐกิจในทางองเดียวกัน เพื่อเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง ประชาชนจะไม่เลือกผู้แทนที่มีอุดมการณ์และนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความต้องการของตน

ดังนั้น การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมที่ประชาชนแสวงหาทางเลือกในการปกครอง และบำบัดความต้องการของตนเอง เช่นการเลือกรัฐบาลที่มีอุดมการณ์และนโยบายอนุรักษ์นิยม หรือรัฐบาลที่มีอุดมการณ์และนโยบายก้าวหน้าตามแนวทางสังคมนิยมประชาธิปไตย หรือเสรีประชาธิปไตย เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น การเลือกตั้งจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน ทั้งนี้เพราะการเลือกตั้งเป็นกลไกทางการเมืองที่จะนำไปสู่การได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชน ที่ทำหน้าที่ทางการเมืองการปกครองแทนประชาชนที่สนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของประชาชน นั้นหมายความว่า การเลือกตั้งมิได้หมายถึงการที่ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตัวแทนเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีความหมายที่ลึกซึ้งไปกว่านั้นอีก คือ การเลือกตั้งยังหมายถึงผลที่ได้จากการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอีกด้วย

ความหมายของการเลือกตั้ง โดยนัยของผลที่ได้จากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หากพิจารณาจะพบว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการยอมรับว่า อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนและเป็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจที่จะ

1. เลือกผู้แทนเข้าไปปฏิบัติหน้าที่แทนประชาชนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เช่น การบัญญัติกฎหมาย และควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

²กระมล ทองธรรมชาติ, การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และเสถียรภาพของรัฐบาล (กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์เพส, 2531), หน้า 1.

2. เลือกรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดินหรือดำเนินกรปกครองประเทศ

3. กำหนดนโยบายที่จะใช้ในการปกครองประเทศ

ความหมายของการเลือกตั้ง ในผลที่ได้จากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อาจพิจารณาได้อีกในแง่ของ "สัญลักษณ์" ที่ทำให้บุคคลที่ไปใช้สิทธิเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กล่าวคือ การเลือกตั้ง เป็นพิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองแบบประชาธิปไตยเท่านั้นเองเดียวกันกับพิธีทางศาสนา ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้ทำ "กิจพลเมือง" (civic duty) ที่พลเมืองดีทั่วไปพึงกระทำ³

นอกจากการเลือกตั้งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนดังกล่าวแล้ว ทฤษฎีประชาธิปไตยยังบ่งชี้ว่า การเลือกตั้งยังมีความสำคัญในลักษณะที่แผงเร้นต่อระบบการเมืองอยู่อีกหลายประการ เป็นต้นว่า การเลือกตั้งทำหน้าที่ของรัฐบาลมีความชอบธรรม ทั้งนี้ เนื่องจากทำให้รัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งได้รับการยอมรับจากประชาชน นอกจากนั้นการเลือกตั้งช่วยคลายความตึงเครียดของความขัดแย้งทางการเมืองตลอดจนช่วยลดความขัดแย้งทางสังคมลงได้อีกด้วย กล่าวคือ กลุ่มทางสังคมทั้งหลายต่างกลุ่มต่างมีความต้องการที่แตกต่างกันซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่กลุ่มเหล่านั้นต่างอยากจะได้สิ่งที่ตนต้องการ โดยเรียกร้องผ่านกระบวนการเลือกตั้งแบบเปิดซึ่งดีกว่าการใช้อำนาจเข้าแย่งชิงผลประโยชน์กัน⁴

ด้วยความหมายของการเลือกตั้งดังกล่าว นักวิชาการได้สรุปความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีต่อการเมืองการปกครองไว้ดังนี้⁵

³พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์": 5.

⁴เรื่องเดิม.

⁵เรื่องเดิม, หน้า 6.

1. เป็นการเลือกผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่จะมาทำการปกครอง
2. เป็นกลไกเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนเข้ากับนโยบายสาธารณะ
3. สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครอง
4. เป็นเบรคหรือห้ามล้อทางการเมืองการปกครอง
5. ลดความตึงเครียดและความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม
6. ทำให้เกิดบูรณาการทางการเมือง
7. ทำให้เกิดการระดมมวลชนเข้าสู่กระบวนการการปกครองในระบบ

ประชาธิปไตยและทำให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี

หน้าที่และบทบาทของผู้แทนราษฎร

การเลือกตั้งย่อมได้มาซึ่งตัวแทนราษฎรในการใช้อำนาจ ทั้งในทางนิติบัญญัติและในทางบริหารหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ผู้แทนราษฎร" ซึ่งการเป็นผู้แทนมีหน้าที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้⁶

1. หน้าที่ที่ออกกฎหมาย ผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลัก หรือกรอบในการบริหารประเทศ ทั้งให้แก่รัฐบาลและประชาชนปฏิบัติตาม
2. หน้าที่ควบคุมรัฐบาลหรือฝ่ายบริหาร เพื่อให้รัฐบาลได้ปฏิบัติตามนโยบายที่ได้แถลงไว้กับรัฐสภา หรือปฏิบัติไปตามตัวบทกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ตลอดจนเพื่อให้รัฐบาลปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของประชาชนอีกด้วย
3. หน้าที่เป็นผู้บริหารประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลในระบบรัฐสภานั้น สมาชิกฝ่ายเสียงข้างมากในสภาจะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศ
4. หน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับประชาชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้บัญญัติและข้อเสนอของประชาชนไปเสนอให้กับรัฐบาลและนำนโยบายของรัฐบาลไปแจ้งให้ประชาชนทราบ

⁶สมศักดิ์ เกี้ยวกิ่งแก้ว, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2525), หน้า 214.

5. ท้าหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชน โดยมีหน้าที่สอดส่องดูแลและคอยไปตามความทุกข์สุขของราษฎร และหมั่นไปเยี่ยมเยือนราษฎรที่เลือกตั้งตนขึ้นมา หากประชาชนมีความเดือดร้อนหรือมีความต้องการประการใด ก็จะได้หาทางให้รัฐบาลช่วยเหลือ

บทบาทในการเป็นตัวแทนของผู้แทนราษฎร นั้นสามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ⁷

1. เป็นตัวแทนของผู้ออกเสียงเลือกตั้งที่เลือกตนเป็นตัวแทน ดังนั้น ผู้แทนจะต้องให้ความสำคัญต่อผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตของตน กล่าวคือ การทำหน้าที่และบทบาทของผู้แทนต้องคำนึงถึงความต้องการ ความพอใจ ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน เพราะฉะนั้นผู้แทนคือ ตัวแทนของเขตเลือกตั้ง

2. เป็นตัวแทนของประชาชนส่วนรวมเป็นตัวแทนที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวม คือ เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งว่าเป็นบุคคลที่มีมโนธรรม สำนึกในความรับผิดชอบมีความรู้ความสามารถมีวิจรรย์ญาณที่ดีต้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ ดังนั้น ผู้แทนมีความเป็นอิสระจากเงื่อนงำที่จะต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน

สภาพของการเป็นผู้แทนราษฎร

ในการที่ผู้แทนราษฎรจะปฏิบัติกิจการในสภานิติบัญญัติ ผู้แทนราษฎรจะแสดงเจตนาของผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือเจตนาของตนเอง ปัญหาที่มีความคิดเห็นอยู่ 3 ประการ กล่าวคือ⁸

⁷ กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 59-60.

⁸ หยุต แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 421-422.

1. ผู้แทนราษฎรจะต้องแสดงเจตจำนงของราษฎรที่เลือกตั้งตนเข้ามาทั้งนี้ ไรโดยจะต้องปฏิบัติตามอาณัติที่ได้รับมอบหมายจากราษฎรเลือกตั้งตน และจะแสดงความคิดเห็นของตนเองไม่ได้ ถ้ามีปัญหาที่จะวินิจฉัยซึ่งผู้แทนยังไม่ได้รับทราบเจตจำนงของผู้เลือกตั้ง ก็ต้องกลับไปสอบถามเสียก่อน (ตามหลัก imperative mandate) ความเห็นนี้ได้นิยมอยู่ในสมัยโบราณ แต่ในปัจจุบันนี้ไม่นิยมต่อไปแล้ว เพราะเห็นว่า ถ้าจะผูกมัดกับอาณัติผู้แทนราษฎร ย่อมจะไม่ใช่ "ผู้แทน" แต่จะเป็นเพียงบุรุษไปรษณีย์ ซึ่งนำเอาเจตจำนงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาบอกเล่าอีกต่อหนึ่ง การเป็น "ผู้แทน" จะมิได้ต่อเมื่อผู้เป็นตัวแทนมีอำนาจวินิจฉัยด้วยตนเองตามความสามารถที่เขา มีอยู่

2. ผู้แทนราษฎรจะต้องแสดงเจตจำนงของตนเอง การเป็นผู้แทนราษฎรย่อมหมายความว่า ผู้แทนราษฎรย่อมเป็นอิสระจากข้อมอบหมายใด ๆ จากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และผู้แทนราษฎรย่อมไม่ใช่ "ตัวแทน" ของราษฎรดังกล่าวในข้อ 1 แต่ที่จะให้แทนราษฎรไม่คำนึงถึงเจตจำนงของราษฎรในประเทศเสียเลยก็ย่อมจะไปไกลเกินไป

3. ผู้แทนราษฎรจะต้องแสดงเจตจำนงของชาติ (ตามที่ตนรู้สึกว่าเป็นเช่นนั้น) ความเห็นประการที่สามนี้เป็นการเดินสายกลาง กล่าวคือ ผู้แทนราษฎรย่อมแสดงความคิดเห็นของตนโดยความบริสุทธิ์ใจได้ แต่ในเวลาเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ในเรื่องนี้รัฐธรรมนูญสมัยใหม่ได้มีบทบัญญัติว่า ผู้แทนราษฎรเป็นผู้แทนราษฎรทั้งหมด และไม่ต้องผูกมัดกับอาณัติมอบหมายใด ๆ และต้องปฏิบัติตามความคิดเห็นของตนเองโดยบริสุทธิ์ใจการที่กำหนดลงในรัฐธรรมนูญเช่นว่านั้น ย่อมถือว่าเท่ากับราษฎรเองไม่ประสงค์จะให้ผู้แทนราษฎรมีความผูกพันกับตน เพื่อให้ผู้แทนราษฎรได้ปฏิบัติหน้าที่โดยบริสุทธิ์ใจได้

โดยหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งนั้นตั้งอยู่บนหลักการเบื้องต้นที่ว่า "มนุษย์มีความสามารถในการเลือกสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล"⁹ ดังนั้น การเลือกตั้งจะมีความหมายและมีความสำคัญตามนัยของประชาธิปไตยดังกล่าวแล้วและที่สำคัญนำมาซึ่งผู้แทนราษฎรที่ทำหน้าที่สนองต่อความต้องการ และผลประโยชน์ของประชาชนก็ต่อเมื่อผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งจะต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยมีสิทธิหรือเหตุผลในเชิงการเมือง ตระหนักอย่างสมบูรณ์ถึงทางเลือกทางการเมืองเมื่อตนลงคะแนน

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

เสียงเลือกตั้ง กล่าวคือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องรู้จักหน้าที่ของตนอย่างดี ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการเลือกตั้ง ตลอดจนมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของผู้แทนราษฎร การไปเลือกตั้งเกิดจากรู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมืองที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวรัฐบาล นโยบายของรัฐบาลหรือให้ผู้ที่ตนพอใจได้รับเลือกตั้งเข้าไปเป็นผู้แทนราษฎร โดยทั้งนี้การไปใช้สิทธิเลือกตั้งดังกล่าวจะต้องกระทำอย่างละเอียดรอบคอบ ด้วยวิจาร์ณญาณอันดี ตรงไปตรงมา ท้าให้ได้มาซึ่งบุคคลที่ดีเหมาะสมแก่การเป็นผู้แทนราษฎร

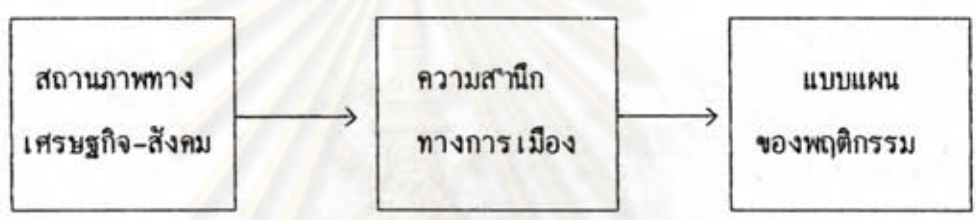
ทฤษฎีว่าด้วยพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนนั้นกล่าวได้ว่า เป็นการตัดสินใจทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อระบบการเมือง เพราะการตัดสินใจนี้จะนำมาซึ่งการคัดเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล ตลอดจนนโยบายในการบริหารประเทศ ดังนั้นการตัดสินใจทางการเมืองภายใต้ขอบเขตการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา สำหรับการศึกษานี้กำหนดเป้าหมายของการศึกษาที่เหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อพยายามทำความเข้าใจความหมายของการตัดสินใจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งการศึกษาเหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ดังนั้น จึงได้นำกลุ่มทฤษฎีว่าด้วยพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมาพิจารณาเป็นฐานในการวิเคราะห์ 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

1. ตัวแบบเศรษฐศาสตร์ (economic model)
2. ตัวแบบสังคมวิทยา (sociological model)
3. ตัวแบบจิตวิทยา (psychological model)

ตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์ (economic model)

แนวทางศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกลุ่มตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์ได้นำความคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่าด้วยความชอบด้วยเหตุผลของมนุษย์เศรษฐกิจ (economic man) มาใช้ศึกษาการตัดสินใจทางการเมือง แนวทางศึกษานี้เห็นว่าสำนักเชิงเหตุผลของบุคคลเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ตัวแบบนี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ตัวแบบการเลือกที่มีเหตุผล" หรือ "The Rational Choice Model"

รูปที่ 1 : ตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์

แนวทางศึกษานี้ตั้งอยู่บนฐานคติที่สำคัญ 3 ประการ คือ¹⁰

1. แนวทางศึกษานี้ถือว่าการลงคะแนนเสียงเป็นเครื่องมือ (instrument) ที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์หรือเป้าหมายที่ประชาชนต้องการ ดังนั้น การตัดสินใจลงคะแนนของผู้ลงคะแนนเสียงจะพิจารณาจากผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง
2. แนวทางศึกษานี้ให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางการเมืองกล่าวคือ การลงคะแนนเสียงของผู้ลงคะแนนเสียงนั้น จุดสนใจจะมุ่งไปที่เป้าหมายทางการเมืองของผู้ลงคะแนนเสียง
3. แนวทางศึกษานี้ถือว่าการตัดสินใจลงคะแนนเสียง ผู้ลงคะแนนเสียงจะกระทำอย่างละเอียดรอบคอบ ระมัดระวัง อดยั้งยั้งข่าวสารที่มากเพียงพอ

¹⁰Martin Harrop and William L. Miller, Elections and Voters : A Comparative Introduction (London: Macmillan Education Ltd., 1987), pp. 145-146.

ตามแนวทางการศึกษานี้ ผู้ลงคะแนนเสียงถือเป็นผู้มีเหตุผล (rational voter) กล่าวคือ เมื่อผู้ลงคะแนนเสียงยอมรับว่าจะต้องมีการตัดสินใจ ผู้ลงคะแนนเสียงจะกำหนดจุดมุ่งหมายหรือหลักเกณฑ์ในการที่จะคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนเองพอใจมากที่สุด เมื่อผู้ลงคะแนนได้รับข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดอยู่ ผู้ลงคะแนนก็จะประเมินข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับมานั้นว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือหลักเกณฑ์ที่ตนกำหนดไว้หรือไม่ และผู้ลงคะแนนจะลงคะแนนให้กับผู้สมัครที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของตนมากที่สุด ผู้ลงคะแนนบางคนให้ความสำคัญกับคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง บางคนให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคการเมือง

แนวทางการศึกษานี้เห็นว่า ผู้ลงคะแนนเสียงรู้ว่าผลประโยชน์ของตนคืออะไร ผู้ลงคะแนนเสียงจะประเมินผู้สมัครว่าให้ประโยชน์แก่ตนเพียงใด และลงคะแนนเสียงตามผลของการประเมินนั้น¹¹ ผู้ลงคะแนนจะลงคะแนนเมื่อการลงคะแนนนั้นให้ผลลัพธ์ที่คุ้มค่ากับการลงทุน¹²

แนวทางการศึกษาแนวนี้ที่น่าสนใจ คือ แนวทางของ แอนโทนี ดาวน์ (Anthony Downs)¹³ ดาวน์ มีข้อสมมุติเบื้องต้นของแนวการวิเคราะห์การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกคนถือว่าเป็นผู้มีเหตุผล ดังนั้น จะตัดสินใจโดยชอบด้วยเหตุผลทุกคน อดายได้เสนอนิยามสถานการณ์ความชอบด้วยเหตุผลไว้ว่า¹⁴

1. ผู้ตัดสินใจสามารถตัดสินใจได้เสมอ เมื่อเผชิญกับทางเลือกต่าง ๆ ในการตัดสินใจ
2. มีการจัดลำดับทางเลือกต่าง ๆ ไว้ตามลำดับความสำคัญในทรรศนะของผู้ตัดสินใจ
3. การจัดลำดับนี้มีการสับเปลี่ยนได้
4. ผู้ตัดสินใจจะเลือกทางที่จัดลำดับไว้สูงสุดเสมอ
5. ในสถานการณ์เหมือนกัน การตัดสินใจจะเหมือนกันเสมอไป

¹¹Ibid, p. 145.

¹²พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์," : 18.

กล่าวได้ว่าความชอบด้วยเหตุผลเป็นเรื่องราวของกระบวนการปฏิบัติ คือ ผู้ตัดสินใจเลือกทางที่เหมาะสมที่สุดตามลักษณะค่านิยมหรือเป้าหมายของเขาโดยเลือกจากทางเลือกที่จัดลำดับไว้สูงสุด ส่วนผลที่จะเกิดขึ้นจะเป็นอย่างไรหรือจะบรรลุเป้าหมายตามที่ผู้ตัดสินใจมุ่งหวังหรือไม่นั้นมิใช่เรื่องสำคัญอย่างไรก็ตามเป้าหมายของการตัดสินใจจะต้องเป็นเป้าหมายทางการเมือง การตัดสินใจดังกล่าวจึงจะถือว่าชอบด้วยเหตุผล ซึ่งความนี้ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า¹⁵

หน้าที่ทางการเมืองของการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย (ซึ่งเป็นกรอบสถานการณ์ในการศึกษานี้) ก็คือ การเลือกรัฐบาล ดังนั้น พฤติกรรมที่ชอบด้วยเหตุผลในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งก็คือ พฤติกรรมที่มุ่งไปสู่การเลือกรัฐบาล ตัวอย่างเช่น สมมุติว่าชายคนหนึ่งสนับสนุนพรรค ก เพราะสอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองของตน และต้องการลงคะแนนเลือกสมาชิกพรรคนี้ แต่ภรรยาของเขาบอกว่าต้องไปเลือกพรรค ข ถ้าไม่เลือกจะขอหย่า ในสถานการณ์เช่นนี้ การที่ชายคนนี้ลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครพรรค ข ก็นับว่าเขาตัดสินใจโดยชอบด้วยเหตุผลในแง่ส่วนตัว โดยถือว่าเขายังรักภรรยาและยังไม่เลิกกับภรรยา และในแง่ค่านิยมแล้วภรรยามีค่ามากกว่าพรรค แต่ลักษณะการลงคะแนนเช่นนี้ในวงรอบการศึกษาการเมืองของดาว์น เห็นว่าไม่ชอบด้วยเหตุผล เพราะผู้ตัดสินใจสับสนระหว่างเป้าหมายทางการเมืองกับเป้าหมายที่ไม่ใช่การเมือง คือ รัชกาลทางการเมือง (ลงคะแนนเสียง) ไปสู่เป้าหมายที่ไม่ใช่การเมือง (รักษารรยาไว้)

ตามแนวความคิดของดาว์น สรุปลงได้ว่า การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแต่ละคนจะปฏิบัติอย่างสมเหตุสมผลโดยจะตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่สังกัดพรรคการเมืองที่มีนโยบายสอดคล้องกับผลประโยชน์และค่านิยมของตนเองมากที่สุด การตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองใด ก็โดยคาดหวังว่าตนจะได้รับประโยชน์หากพรรคการเมืองนั้นได้เป็นรัฐบาล การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือก

¹³Antony Downs, An Economic Theory of Democracy (New York : Harper & Row, 1957).

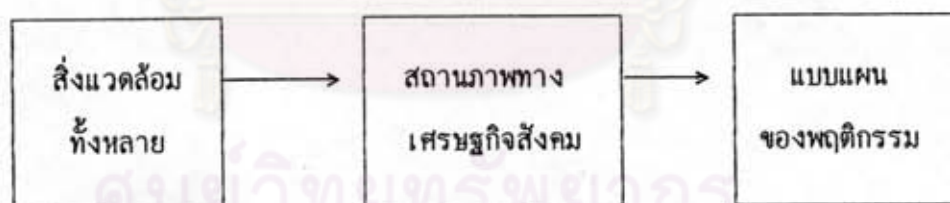
¹⁴Ibid, p.6.

¹⁵Ibid., p. 7.

ตั้งดังกล่าว เรียกว่า "rational voter model" คือ แบบของการลงคะแนนเสียงเพื่อผลประโยชน์ของผู้ลงคะแนนเสียงเอง นั่นคือ "ผู้ลงคะแนนเสียงจะตัดสินใจว่า จะไปลงคะแนนเสียงหรือไม่ และลงให้ใครตามเหตุผลของตน ทั้งนี้โดยพิจารณาว่าพฤติกรรมมาจะก่อผลประโยชน์ให้เขามากกว่ากัน ซึ่งตามปกติแล้วเขาจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครสังกัดพรรคการเมืองที่มีนโยบายใกล้เคียงกับเขามากที่สุด"¹⁶

ตัวแบบสังคมวิทยา (sociological model)

แนวทางศึกษาในด้านแนวความคิดทางสังคมวิทยา เรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (socio-economic status) ที่ว่าฐานะตำแหน่งทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดความแตกต่างในพฤติกรรมของคน¹⁷ มาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ฐานะตำแหน่งดังกล่าวอาจได้มาโดยกำเนิด เช่น เพศ หรือได้มาจากการกระทำขึ้นมาในภายหลัง เช่น ความรวย ดังนั้น ในสังคมบุคคลจึงประกอบด้วยชนชั้นทางสังคม (social class) ซึ่งชนชั้นดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล¹⁸

รูปที่ 2 : ตัวแบบทางสังคมวิทยา

¹⁶Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, Controversies in Voting Behavior (Washington, D.C. : Congressional Quarterly, Inc., 1984), pp.11-13.

ตามสมมุติฐานถือว่า บุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเหมือนกัน มักจะได้รับประสบการณ์และการอบรมกล่อมเกลาที่คล้ายคลึงกัน จะมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าคล้ายคลึงกัน ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่อยู่ในสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกันจะถูกหล่อหลอมโดยประสบการณ์ที่มีบุคลิกภาพ ทัศนคติ แรงจูงใจ และความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน ดังนั้น บุคคลจะแสดงออกในรูปแบบแผนที่แตกต่างกัน

นักรัฐศาสตร์ได้เน้นแนวความคิดดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยมุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคล เช่น เพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ที่มีต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลการศึกษาบ่งชี้เสมือนว่า กลุ่มทางสังคมเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและได้ข้อสรุปที่สำคัญว่า บุคคลมีความนึกคิดทางการเมืองตามฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของตน¹⁹ การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลเป็นไปตามฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของเขา หากเขาเพราะประเด็นปัญหาทางการเมืองไม่²⁰

ผลการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของฐานะเศรษฐกิจสังคมที่มีต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

เพศ จากการวิจัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทั่วไป พบว่า เพศชายมักจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง เพราะส่วนใหญ่ชนบทรรมนิยมประเพณีของประเทศต่าง ๆ เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้ชาย เพศชายจึงมักจะผูกพันทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷จิตยา สุวรรณะชญ, สังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 38.

¹⁸พงศ์ธร จันทรแก้ว, "ผลกระทบของการาใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 56.

อายุ ในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลจะมีพฤติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งพฤติกรรมทางการเมืองแตกต่างกัน กล่าวคือ ในช่วงวัยเด็ก บุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอนและเรียนรู้ทางการเมืองเพื่อสร้างทัศนคติ บุคลิกภาพและความรู้สึกผูกพันต่อหน้าที่พลเมือง สำหรับในช่วงวัยรุ่นตอนปลายที่กำลังจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ถือเป็นช่วงระยะเวลาสำคัญในการก่อตัวของทัศนคติทางการเมือง มีการรับเอาความรู้สร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ และเริ่มมีความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ยอมรับหน้าที่และความผูกพันต่อระบบการเมืองจนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ซึ่งจะเป็นช่วงที่มีความรู้สึกตื่นตัวกับสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อบุคคลเริ่มมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวมีสถานภาพ ในกลุ่มสังคมจึงมีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจทางการเมือง และเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะเพิ่มขึ้นตามอายุจนกระทั่งถึงวัยกลางคนและจะค่อย ๆ ลดลงทีละน้อยในวัยสูงอายุ เนื่องจากความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองลดลง

การศึกษา ระดับการศึกษา นับเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมือง เนื่องจากบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ย่อมจะทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดหรือพฤติกรรมการแสดงออก ตลอดจนการมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกสังคมแตกต่างกันไปด้วย โดยทั้งนี้มักพบว่า จำนวนผู้มาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นจะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระดับการศึกษา กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาสูงมักจะมาใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่า โดยสรุปจึงกล่าวได้ว่า ยิ่งบุคคลมีระดับการศึกษาสูงขึ้นเท่าไร ยิ่งจะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้นเท่านั้น

อาชีพ อาชีพของบุคคลเป็นผลมาจากการศึกษา ดังนั้น อาชีพและระดับการศึกษาจึงมีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาสูงมักมีตำแหน่งการงานสูง และอาจทำให้การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงตามไปด้วยอาชีพ จึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของระดับความรู้ความเข้าใจ ในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

¹⁹พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์," หน้า 18.

²⁰เรื่องเดิม, หน้า 20.

รายได้ รายได้ก็เช่นเดียวกันบุคคลที่มีรายได้สูง ซึ่งจะสัมพันธ์กับระดับการศึกษาและอาชีพก็จะมีโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีรายได้ในระดับต่ำ เพราะผู้ที่มีเงินทองมากมักจะไม่ต้องวิตกกังวลในเรื่องต่าง ๆ ทำให้มีเวลามาสนใจในเรื่องการเมืองได้มากขึ้น

ที่อยู่อาศัย คนที่อยู่กันห้องถิ่นที่แตกต่างกัน อาจมีพฤติกรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปด้วย กล่าวคือ โดยทั่วไป คนที่อยู่ในเมืองมักจะมีการศึกษา อาชีพ และรายได้สูงกว่าคนในชนบท ทั้งยังมีข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารทางการเมืองที่แตกต่างจากคนในชนบทอย่างมีนัยสำคัญอีกด้วย ความแตกต่างดังกล่าวทำให้ที่อยู่อาศัยจึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของพฤติกรรมทางการเมือง

ฐานะ เศรษฐกิจสังคม มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการสนับสนุนตัวแทนที่มีความคิดเห็นและแนวทางคล้ายกัน โดยทั่วไปพบว่า ผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง มักจะสนใจทางการเมืองมากที่สุด และผู้มีฐานะต่ำจะสนใจการเมืองน้อยที่สุด

ข้อสรุปที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งแนวความคิดนี้สามารถใช้เป็นคำตอบสำหรับความแตกต่างของพฤติกรรมการเลือกตั้งได้ในระดับหนึ่ง และจะอาศัยแนวความคิดนี้เป็นตัวอธิบายถึงความแตกต่างของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งภายใต้ประเด็นที่ว่า คนกลุ่มใด ตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยขึ้นกับเป้าหมายใด หรือผลประโยชน์อะไรและใช้หลักเกณฑ์อะไร ซึ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเป็นตัวชี้ให้เห็นของปัญหาของการศึกษานี้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ตัวแบบทางจิตวิทยา (psychological model)

แนวทางศึกษานี้ให้ความสนใจต่อปัจจัยทางด้านความรู้สึกรหรือความผูกพันทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ตัวแบบทางจิตวิทยาที่นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจศึกษามาก ได้แก่ พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อันเกิดขึ้นจากความผูกพันทางจิตใจต่อพรรคการเมืองซึ่งเน้นศึกษาอิทธิพลของความผูกพันพรรคการเมือง (party identification)²¹

²¹ พงศธร จันทรแก้ว, "ผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา," หน้า 62.

ความผูกพันพรรคการเมือง คือ ความจงรักภักดี หรือความเชื่อที่มีต่อพรรคการเมือง พรรคใดพรรคหนึ่งคล้าย ๆ กับประชาชนเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือศาสนาซึ่งเชื่อว่าจะสามารถสนองประโยชน์ตามที่ตนต้องการได้ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ในขณะที่เดียวกันก็จะมีการถ่ายทอดความเชื่อนี้ต่อกันไปในรูปของกระบวนการเรียนรู้ในสังคม²²

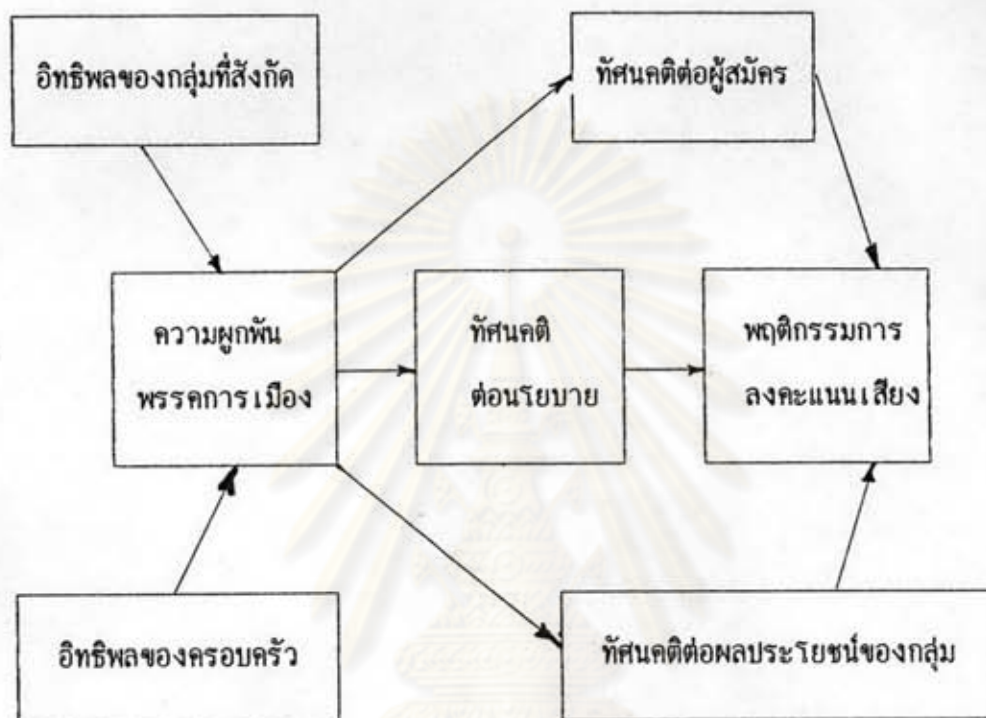
ความผูกพันพรรคการเมือง เป็นเรื่องของสังคมจิตวิทยาของบุคคลที่เกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมที่มีต่อพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่ง กล่าวคือ มีความรู้สึกพึงพอใจ สนใจ พักใจ นิยมชมชอบ หรือความรู้สึกเป็นเจ้าของพรรคการเมือง ความรู้สึกเช่นนี้เนื่องมาจาก การรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน กลุ่มเดียวกับตน ซึ่งอาจจะเป็นชนชั้นหรืออุดมการณ์ หรือสถานภาพเดียวกับตนก็ได้ ขณะเดียวกันก็เป็นผลมาจากการเรียนรู้ของบุคคลในรูปของกระบวนการกล่อมเกลากลางสังคม โดยเริ่มเรียนรู้ความผูกพันตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีสถาบันครอบครัวเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงการสั่งสมการเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมืองและสังคม²³

แนวความคิดนี้เห็นว่า ความผูกพันพรรคการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการของบุคคล กล่าวคือ โดยทั่วไปบุคคลมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนมีความผูกพัน แต่บุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไปลงคะแนนให้พรรคการเมืองอื่นได้เนื่องมาจากทัศนคติของเขามีต่อประเด็นทางการเมือง อันได้แก่ ทัศนคติต่อผู้สมัคร ทัศนคติต่อนโยบาย และทัศนคติต่อผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยช่วงสมัยระยะสั้น (short-term force) อย่างไรก็ตามโดยระยะยาวแล้วบุคคลมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองที่ตนผูกพันซึ่งเป็นปัจจัยระยะยาว (long-term force)

22 เรื่องเดียวกัน.

23 เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

อิทธิพลของความผูกพันพรรคการเมืองที่มีต่อแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง
เลือกตั้งสามารถเขียนเป็นตัวแบบได้ดังรูปที่ 3²⁴

รูปที่ 3 : ตัวแบบทางจิตวิทยา

นักรัฐศาสตร์ได้สรุปข้อสรุปทั่วไปว่าด้วยความผูกพันพรรคการเมืองไว้ 5 ประการ
คือ²⁵

1. ผู้ลงคะแนนเสียงส่วนมากมีความชอบพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดยครอบครัวมีอิทธิพลสูงในเรื่องนี้

²⁴Martin Harrop and William L. Miller, Election and Voters : A Comparative Introduction (London: Macmillan Education Ltd., 1987), p. 132.

²⁵Ibid., pp., 133-134.

2. ความผูกพันพรรคมีผลโดยตรง ทำให้ผู้สมัครสนใจข่าวสารทางการเมืองและรู้ว่าควรจะทำอย่างไรให้พรรคได้ และยังมีผลโดยอ้อมต่อการเลือกรับข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครนโยบาย และความสัมพันธ์ระหว่างพรรคกับกลุ่มทางสังคมของตน

3. ปกติความผูกพันพรรค จะมีช่วงระยะเวลาคงอยู่อย่างน้อยในช่วงเวลาหนึ่ง จึงไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ชวนสับสน

4. บุคคลที่มีความผูกพันพรรคการเมือง มักจะกลับมาขอพรรคเดิม หลังจากที่ได้ไปเลือกพรรคอื่นในช่วงสมัยที่มีเหตุการณ์เฉพาะอย่างเกิดขึ้น

5. ความผูกพันพรรคการเมืองทำให้คาดการณ์คะแนนเสียงพื้นฐานได้

ความผูกพันพรรคมีองค์ประกอบหลายประการ บางคนผูกพันพรรคเพราะชอบนโยบาย คิดว่านโยบายพรรคตรงกับตน หรือชอบบุคลิกของผู้นำ ความผูกพันพรรคมิได้หมายความเฉพาะการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเท่านั้น เพียงแต่ให้การสนับสนุนพรรคเพราะเขาชอบอะไรก็ตามของพรรคการเมืองนั้น ก็ถือได้ว่าเป็นความผูกพันพรรค²⁶

สำหรับการศึกษานี้ ในส่วนของการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะของความผูกพันพรรค เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของไทยที่ปรากฏ จึงได้กำหนดตัวแปรที่จะวัดลักษณะของความผูกพันพรรคในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง 3 ตัวแปร คือ

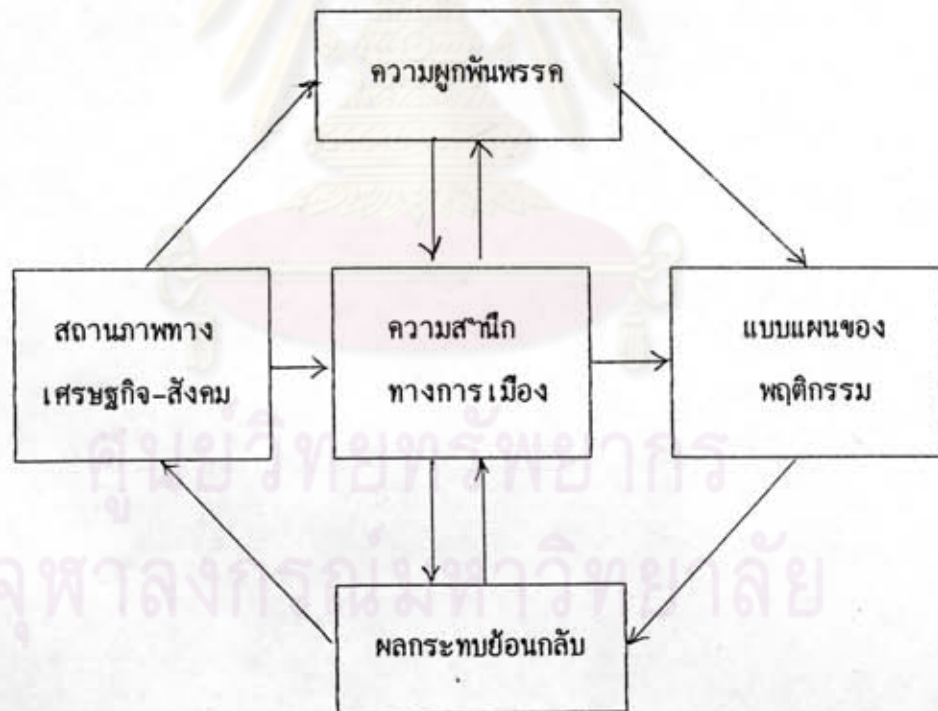
1. ความนิยมในตัวหัวหน้าพรรค
2. ความพอใจในนโยบายพรรค
3. ความพอใจในชื่อเสียงของพรรค

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะได้เคยมีผู้ศึกษาและให้ผลสรุปเกี่ยวกับความผูกพันพรรคของคนไทยออกมาว่า ในการเลือกตั้งของไทยนั้นการลงคะแนนเสียงมักให้ความสำคัญกับตัวผู้สมัครมากกว่าพรรคการเมือง²⁷ แต่น่าที่จะได้ขนาดตรวจสอบซ้ำว่าความผูกพันที่มีต่อพรรคการเมืองในการเลือกตั้งของไทยนั้นเมื่ออยู่หรือไม่สำหรับประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดนครราชสีมา

²⁶Hugh A. Bone and Austin Ranny, Politics and Voters (New York: McGraw-Hill Company, 1976), p. 495.

²⁷สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ม่วงแก้ว, พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 184.

กล่าววนเชิงสรุปรวม สำหรับแนวทางศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทั้ง 3 แนวทางได้ชี้ให้เห็นว่า แบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นจำนวนมาก และแต่ละปัจจัยต่างมีอิทธิพลเกื้อกูลซึ่งกันและกันมากบ้างน้อยบ้าง ปัจจัยเหล่านี้มีทั้งที่เป็นสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจสังคม ปัจจัยด้านความสำนึกทางการเมือง และ ปัจจัยด้านความผูกพันพรรค ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนผังความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียงได้ดังรูปที่ 4

รูปที่ 4 : ตัวแบบในการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผู้กระทำด้วยความสมัครใจของตนเอง

การเลือกตั้งเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน ซึ่งต้องการการเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นการกระทำที่ง่าย ต้องการแรงจูงใจเพียงเล็กน้อย ในบางกรณีประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เนื่องจากพื้นฐานของแรงจูงใจมาจากภายในตัวเขาเอง แต่ในบางกรณีการเข้าร่วมทางการเมืองโดยการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งอาจเนื่องมาจากการผูกพระคมาให้กระทำอย่างนั้นก็ได้²⁸

ดังนั้น แบบแผนของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเลือกตั้ง อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความสมัครใจของตนเอง (autonomous participation) คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่กิจกรรมถูกกำหนดขึ้นโดยตัวของผู้กระทำเอง เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล²⁹

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผู้กระตือรือร้น (mobilized participation) หมายถึง การกระทำซึ่งได้รับการจูงใจที่มีอิทธิพลต่อรัฐบาลโดยปราศจากการสนใจส่วนตัวหรือไม่จำเป็นจะต้องรู้เรื่องการเมืองที่มีอิทธิพลต่อรัฐบาล แต่พวกเขากระทำเนื่องจากได้รับคำแนะนำหรือถูกจูงใจด้วยความเคารพ ความรัก ความยินยอม ความกลัวผู้นำ หรือโดยต้องการประโยชน์จากผู้ซึ่งเขาคิดว่าจะให้เขา³⁰

²⁸Norman H. Nie and Sidney Verba, "Political Participation," in Nongovernmental Politics, Handbook of Political Science Vol. 4 eds. Fred I Greenstein and Nelson W. Polsby (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1975), p. 16.

²⁹Samuel P. Huntington and Joan M. Nelson, No Easy Choice : Political Participation in Developing Countries (Cambridge : Harvard University Press, 1976), pp. 6-9.

³⁰Ibid, pp. 125-126.

ในเรื่องนี้นักรัฐศาสตร์ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ประชาชนจำนวนมากซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้ง การเดินขบวน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากความสนใจเป็นส่วนตัวของตนเองในอันที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล³¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งมีฐานะยากจนนั้นเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมอื่น ๆ เนื่องจากความกลัว ความจงรักภักดี หรือความเคารพนับถือ ต่อผู้นำตามจารีตประเพณี ผู้นำทางศาสนาหรือต้องการผู้อุปถัมภ์ พวกเขามีฐานะยากจนเหล่านี้ไม่ได้สนใจในความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับรัฐบาลและไม่สนใจว่าการกระทำของเขาจะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในรัฐบาล³²

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลังจากที่พรรคดี ผ่องแผ้ว และ สุจิต บุญบงการ ได้สรุปกรอบความคิดทางทฤษฎีมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของไทยเป็นไปอย่างกว้างขวาง³³ แต่สำหรับการศึกษาเหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยตรงยังมีอยู่น้อยมากนัก ที่มีการศึกษาส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่รวมกับการศึกษาแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ในการศึกษานี้จะเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เฉพาะบางส่วนเท่านั้น โดยได้สรุปมาจากการรวบรวมผลงานวิจัยของไทยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่รวบรวม โดย พรรคดี ผ่องแผ้ว ซึ่งงานส่วนที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของไทยพอสรุปได้ดังนี้³⁴

³¹Ibid, p. 7.

³²Ibid, p. 124.

³³พรรคดี ผ่องแผ้ว, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ทฤษฎี และผลการวิจัยเชิงประจักษ์," : 19.

³⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 2-4.

1. ผู้ลงคะแนนเสียงส่วนมาก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ใปลงคะแนนเสียงด้วยความสาคึกว่าเป็นหน้าที่ของพลเมือง (civic duty) หรือพิธีการ (ritual) ในระบอบประชาธิปไตยยิ่งกว่าการไปด้วยเหตุผลด้านการผลักดันนโยบาย หรือด้วยความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) และกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่านั้นก็มีความสาคึกที่ใหม่แตกต่างกันมากนั้ก

2. ผู้ลงคะแนนเสียงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ซึ่งเป็นประชาชนส่วนมากของประเทศ มีความผูกพันทางการเมืองกับพรรคการเมืองต่ำ มีความเข้าใจนโยบายทางการเมืองน้อย ขาดความรู้ข่าวสารทางการเมืองที่เพียงพอ และขาดความรู้ที่ว่ามี ความสาคึกทางการเมือง ด้วยเหตุนี้จึงง่ายต่อการถูกชักจูง โดยเฉพาะการชักจูงที่เป็น การติดต่อส่วนบุคคล และการให้สินจ้างรางวัล บุคคลใกล้ชิดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการ เลือกได้แก่ เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ครู เจ้าหน้าที่ทางราชการ และพระภิกษุ ที่เคารพนับถือ

3. ในทางตรงกันข้ามผู้ลงคะแนนเสียงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงส่วนมาก มักจะมีความนิยมพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งหรือชอบนโยบายทางการเมืองเฉพาะอย่าง เป็นผู้ที่มีความรู้ทางการเมืองและเปิดรับข่าวสารการเมืองสูง ทำให้สามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้อย่างมั่นใจ และมีเหตุผล "เชิงการเมือง" สินจ้างรางวัลมีอิทธิพลน้อยต่อการทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของบุคคลกลุ่มนี้

4. นอกจากนั้น ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง มัก จะให้ความสาคึกในการเลือกตั้ง โดยคำนึงถึงพรรคเป็นเกณฑ์ในอัตราสูง ในทางตรงกันข้ามผู้ ลงคะแนนเสียงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มักจะลงคะแนนเสียงโดยการคำนึงถึงตัว ผู้สมัครเป็นเกณฑ์ และมีจำนวนไม่ม่น้อยที่ลงคะแนนเสียงตามคนอื่น ๆ โดยไม่คำนึงถึงเกณฑ์ใดๆ

5. ความนิยมพรรคการเมืองในแต่ละท้องที่ ยังมีความแตกต่างกันอย่างมากผู้ลง คะแนนเสียงยังมีความคุ้นเคยกับพรรคการเมือง หัวหน้าพรรคการเมือง และนโยบายทาง การเมืองน้อยมาก

6. เงินและสิ่งของที่แจกในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีอิทธิพลต่อผู้ ลงคะแนนเสียงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำค่อนข้างสูง ส่วนผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมสูง นอกจากจะไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการแจกเงินและสิ่งของนี้มากนักแล้ว บางส่วนยังแสดงออกซึ่งการต่อต้านพฤติการณ์ดังกล่าวนี้อีกด้วย

ในส่วนของปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง เมื่อแยกพิจารณาแต่ละปัจจัย พอจะสรุปรายละเอียดได้ดังนี้³⁵

1. เพศ เพศชายจะเลือกผู้สมัครคนใด โดยคำนึงถึงพรรคมากกว่าบุคคล และในการเลือกพรรคหนึ่งพรรคใด มักคำนึงถึงนโยบายของพรรคมากกว่าผู้ลงคะแนนเพียง
2. อายุ ผู้ที่มีอายุในวัยกลางคนและวัยหนุ่มวัยสาว มีแนวโน้มเลือกพรรคมากกว่าเลือกตัวบุคคล ส่วนผู้สูงอายุมีแนวโน้มสนใจเลือกตัวบุคคล กลุ่มวัยกลางคนมักจะมีแนวโน้มเลือกพรรคหนึ่งพรรคใด โดยคำนึงถึงนโยบายของพรรคการเมืองมากกว่าผู้ที่สูงอายุ หรือผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว
3. การศึกษาปรากฏว่า มีผลอย่างมากต่อความแตกต่างในพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งคือ ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงด้วยความสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ ถูกชักจูงให้ไปลงคะแนนเสียงได้ยากกว่า และมีแนวโน้มจะลงคะแนนโดยคำนึงถึงพรรคมากกว่าตัวบุคคล และให้ความสำคัญในนโยบายของพรรคมากกว่า อย่างไรก็ตาม การศึกษาไม่ได้มีผลให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งมากขึ้น มีผลแต่เพียงทำให้เขามีความตระหนักในหน้าที่พลเมืองมากขึ้นเท่านั้น
4. อาชีพปรากฏว่า สอดคล้องกับการศึกษาคือ ผู้ที่ประกอบอาชีพที่ต้องมีการศึกษาสูง เช่น ครู ข้าราชการ และนักธุรกิจ ไปลงคะแนนเสียงโดยความสำนึกในหน้าที่พลเมืองดี เป็นสำคัญ มีความสนใจเลือกพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคล และในการเลือกมักจะคำนึงถึงนโยบายของพรรคเป็นสำคัญ มากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า ส่วนบรรดาผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างเลือกโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้สมัครที่จะทำประโยชน์ให้กับตนเป็นสำคัญ
5. ที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง ผู้ที่อยู่อาศัยในเมือง มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงด้วยเห็นว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีมากกว่าที่อยู่อาศัยในชนบท ให้ความสำคัญแก่พรรคและนโยบายของพรรคมากกว่าตัวผู้สมัคร และตัดสินใจด้วยตัวเองมากกว่าผู้ออกเสียงในชนบทเล็กน้อย

³⁵สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 224-254.

สรุปแล้วกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมปานกลางขึ้นไป มีการศึกษาสูง อยู่นานช่วงอายุวัยหนุ่มวัยสาวถึงวัยกลางคน และอยู่ในเขตเมืองใหญ่มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงโดยสนิทกว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดี สามารถตัดสินใจล่วงหน้าได้ว่าจะเลือกผู้สมัครคนใด มักจะคำนึงถึงพรรคและนโยบายของพรรคมากกว่าตัวผู้สมัคร ส่วนผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มีการศึกษาต่ำและอยู่ในเขตชนบท ในการลงคะแนนเสียงมักจะคำนึงถึงผู้สมัครมากกว่าพรรค และให้ความสำคัญกับความสามารถของผู้สมัครในการช่วยเหลือสงเคราะห์ท้องถิ่นของตนมากกว่านโยบาย นอกจากนี้ยังมีโอกาสที่จะไปลงคะแนนเสียงโดยการรับเร้าชักจูงจากผู้อื่น รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐมากกว่าผู้ที่อยู่ในสถานะเศรษฐกิจและสังคมสูงในส่วนของผลงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ ที่น่าสนใจคืองานวิจัยของสมบัติจันทร์วงษ์ เรื่องพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการเลือกตั้ง ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ พอสรุปได้ดังนี้

การเลือกตั้งที่ผ่านมา เป็นภาพสะท้อนความเป็นจริงในสังคมอย่างหนึ่ง ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในชนบทที่ห่างไกลนั้น ยังไม่เป็นตัวของตัวเองหากยังคงอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้ที่เหนือกว่าทางด้านความคิดด้านสถาน ทางทางสังคมและเศรษฐกิจ และเป็นผู้ที่ตนสามารถพึ่งได้เมื่อมีปัญหา ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงนิยมที่จะลงคะแนนตามแต่ผู้นำในระดับใกล้ตัวจะสั่งการ

คนเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมดี มักไม่ใช้สิทธิ แต่ชาวบ้านชนบทที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมกลับเป็นผู้ที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูง ด้วยเหตุนี้ การเลือกตั้งจึงเป็นการเลือกตัวบุคคล หรือเลือกพวกไม่ใช้พรรคการเมือง และเป็นการเลือกเพื่อผลประโยชน์เฉพาะหน้า การตัดสินใจว่าจะเลือกใครกลายเป็นเรื่องส่วนรวมน้อยลงไปทุกที

ตราบเท่าที่ประชาชนยังมีความคลาดแคลนทางเศรษฐกิจ หรือไม่สามรถมีความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจได้แล้วความต้องการที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองเห็นได้ว่าไม่มีผลเสีย เพราะอาจจะไม่มีการตระหนักถึงโอกาสดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น

การเลือกตั้งในประเทศไทยแทนที่จะเป็นการสะท้อนทางเลือกของปัจเจกชนกลับเป็นเพียงพิธีกรรมทางการเมือง ยิ่งมีการเลือกตั้งติดต่อกันบ่อยครั้งเท่าใด ความหมายทางการเมืองของการเลือกตั้งก็จะยิ่งลดน้อยลงไปเท่านั้น

สรุป

จากแนวความคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นตัวแบบที่จะนำมาใช้ในการศึกษาเหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งสามารถแสดงออกมาเป็นแผนภาพได้ดังนี้

รูปที่ 5 : ตัวแบบการวิเคราะห์เหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

จากแผนภาพดังกล่าวสามารถอธิบายในกรอบการวิเคราะห์เหตุผลการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยได้ว่า

แบบแผนของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่จะนำมาศึกษาในการศึกษานี้ คือ เหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะแรก เหตุผลของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป้าหมายสำคัญในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ไปลงคะแนนเสียงแต่ละคนอาจมีเป้าหมายในการไปลงคะแนนแตกต่างกัน กล่าวคือ พวกหนึ่ง มุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือตัวบุคคลในการบริหารประเทศพวกนี้จะตระหนักในความสำคัญของการเลือกตั้งในเชิงการเมืองจากความ

ตั้งใจดังกล่าวทำให้เกิดการตัดสินใจด้วยความสำนึกของตนเองยิ่งกว่าจะต้องตัดสินใจตามคนอื่น หรือเพราะเพื่ออามิสสินจ้าง ส่วนอีกพวกไปลงคะแนนเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีที่พึงกระทำ เป็นพิธีกรรมที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย พวกนี้ตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้งในเชิงสัญลักษณ์ อีกพวกหนึ่งไปลงคะแนนตามคำชักชวนร้องขอของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งการร้องขอของพรรคพวกเพื่อนฝูงผู้สมัครรับเลือกตั้ง กำนันผู้ใหญ่บ้าน หรือเพราะเพื่อตอบแทนการได้รับสิ่งของเงินทอง พวกแรกนั้นถือได้ว่าเป็นพวกที่ไปลงคะแนนเสียงด้วยความสำนึกของตนเอง และมีลักษณะของการลงคะแนนเสียงที่เป็น การเมืองโดยแท้ส่วนพวกที่สองการลงคะแนนของคนกลุ่มนี้เป็นการปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมยิ่งกว่าจะมีน้ำหนักทางการเมืองเหมือนพวกแรก ส่วนพวกสุดท้ายไปลงคะแนนเสียงเพราะถูกชักชวนหรือถูกระดม

ลักษณะที่สอง เหตุผลในการใช้สิทธิคือ ในการใช้สิทธิเลือกผู้สมัครคนใดเป็นตัวแทน นั้นมีหลักเกณฑ์อย่างไร บางคนเลือกโดยคำนึงถึงพรรคเป็นเกณฑ์สำคัญ แต่บางคนคำนึงถึงตัวผู้สมัครเป็นเกณฑ์สำคัญ

โดยทั้งนี้เหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะมีแบบแผนลักษณะอย่างไร ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยทางด้านสำนึกเชิงเหตุผลของบุคคล ปัจจัยด้านสถานภาพของบุคคล และปัจจัยทางด้านจิตวิทยาของบุคคล ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันกำหนดให้บุคคลมีเหตุผลของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในแบบแผนต่างๆ ซึ่งจะใช้เป็น การวิเคราะห์ในการศึกษา นี้ เพื่อดูว่าใครตัดสินใจไปเลือกตั้งด้วยเหตุผลใดและตัดสินใจเลือกใครให้เป็นตัวแทนด้วยเหตุผลใด.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย